

PROSLOV

U počecima svojeg profesionalnog djelovanja napisao sam novinski članak o don Frani Buliću, u povodu 40. obljetnice njegova preminuća. Danas, nakon četiri i pol desetljeća, u ovoj maloj galeriji mojih portreta, ne samo zbog toga, prvi sam izložio portret don Franin! Razni su moji portreti don Frane Bulića bili uključeni u neke knjige koje su prethodile ovoj.¹ Ovdje sam posegnuo za portretom koji je bio bitan dio mog govora o tri prethodnika u Francuskoj akademiji znanosti i umjetnosti, a tu je jedan od te trojice bio don Frane. Druga su dvojica portretiranih bili Ruđer Bošković i Anzelm Bandur, i stoga su njihovi portreti uključeni ovdje, odmah iza don Franina, premda je jedan od te trojice, Bandur, bio u višem statusu u Francuskoj akademiji od onog koji je imao don Frane.

Starinoznanstvo, arheologiju, epigrafiju, filologiju, u mnogočemu sam doživljavao kao povijest osoba, njihovih pregnuća i postignuća, ta radilo se o *par excellence* humanističkoj znanstvenoj disciplini! Stoga sam uvijek bio svjestan da je iza nekog otkrića, neke spoznaje, doista konkretan rad neke osobe, da je tu negdje lice te osobe, ono koje je prvo ugledalo otkriće, lice koje je prvo reagiralo na neku novu spoznaju. Nezaboravan je onaj zapis o doživljaju arheologa Howarda Cartera u studenom

¹ Usp. E. Marin, *Pro Salona*, Zagreb 1994, str. 75–111.

1922, koji je prvi ugledao Tutankamonovo blago, kad je na pitanje svog mecene lorda Carnarvona: „Can you see anything?“, odgovorio: „Yes, wonderful things!“, ili pak izjava starinoznanca Jean-François Champoliona, koji je prvi otkrio tajnu hijeroglifa, svom bratu, u rujnu 1822: „Je tiens l'affaire!“²

Za mene je arheologija bila nerazdruživa od osoba, kako onih koje su nam davno prethodile tako i onih koje su nam do nekog trenutka bile suvremenici, konačno i onih osoba koje jesu još uvijek naši suvremenici. Zato sam rado pisao povezujući glavne pravce u arheologiji s glavnim osobama, kao što sam to učinio i za vrijeme svog rimskog boravka odazivajući se pozivu, kako instituta na *Campo Santo Teutonico* tako i Sisačke biskupije, a i velike njemačke edicije *Personenlexicon zur Christlichen Archäologie – Forscher und Persönlichkeiten vom 16. bis zum 21. Jahrhundert*.³

Po naravi stvari, prije ćemo napisati nešto o osobi koja nam je prethodila. Zato su i u mojoj galeriji pretežiti portreti iz prošlosti, premda su među njima mnogi od naših donedavnih suvremenika. Upozorio bih i na neke od knjiga u kojima su osobe prisutne takoreći na svakoj stranici, primjerice one koje su nastale tijekom mojih istraživanja antičke Narone, danas Vida kod Metkovića: *Ave Narona* i *Hello Narona*.

Za ovu knjigu nanizao sam pak portrete koji su, izvorno, bili govori ili prigodna slova. Za neke sam napravio neke preinake, imajući u vidu novi kontekst, većina je ostala nepromijenjena u odnosu na trenutak kad je portret nastao. Neki su od portreta plod dugog istraživačkog

² B. Mathieu, „Les textes des pyramides – Bilan et perspectives“, *Au fil du Nil : Le parcours d'un égyptologue*, Paris 2002, str. 41.

³ Ur. S. Heid, M. Dennert, 1–2, Regensburg – Roma 2012.

rada, neki su pak nastali kao plod neke kraće refleksije ili zahvaljujući akribiji koja je nužna u humanističkim studijima, dok su neki doista bili plod trenutka, poput jedne fotografije. Naravno da se ta fotografija razlikuje od nekog portreta uljanim bojama na platnu! Mnogi su od tih, koji su bili plod trenutka, nažalost, bili oni konačni trenuci.

Velike portrete vrhovnih svećenika Ivana Pavla II, Benedikta XVI. i Franje, koje sam u svom životnom i profesionalnom putu sreo, ocrtao sam kako sam znao i umio u drugim knjigama, pa te nisam ovdje prenio. Nadam se da su oni bili, makar kao skice, neki odsjaj na mom papiru, koji nam ponešto priča o tim svjetskim osobama. Ovdje je, međutim, uvršten tekst koji je nastao o sv. Ivanu Pavlu II, u prigodi njegove kanonizacije, zajedno s Ivanom XXIII.

A sve te osobe, od spomenutih pontifeksa, preko cesara i cesarica, do hrvatske kraljice Jelene (i ona izvan ove knjige, poput nekih drugih portreta već uključenih u neku od mojih prethodnih knjiga), pa sve do naših starinoznana i njima bliskih osoba, koje su, dakle, i meni postale bliske, meni osobno, ali i nama u nekim našim zajedničkim memorijama, a i zahvaljujući nekim, kako bih ih rado nazvao, skupnim portretima (stoga je i jedna Augustova Livija tu našla svoje mjesto), sve su te osobe učinile da im manje ili više upoznamo lica, pa osjetimo da smo dio jednog univerzuma.

Tom univerzumu pridodao bih *in pectore* i tolika lica – rekao bih s Ivom Andrićem da je lice cvijet na biljci koja se zove čovjek⁴ – koja sam upoznao u svojim životnim krugovima, kako u Splitu, na Braču, u Pučišćima (gdje je ova knjiga poprimila svoj oblik) ili u Zagrebu, tako i u onim ne baš kratkim mojim životnim postajama u Rimu

⁴ I. Andrić, *Lica*, Zagreb 1960, str. 5.

i Parizu, u prvom redu, potom u Oxfordu, Durhamu, Barceloni, Heidelbergu, Ženevi, u povijesnom „trokutu“ Akvileja – Venecija – Padova, konačno, u Dubrovniku, Puli ili pak u Saloni i u Naroni.

*Sa svakim nešto dijeliš, i više vas ste isti.
I pamti da je tako od prastarih vremena.
I svi se ponavljamo, i veliki i čisti,
kao djeca što ne znaju još ni svojih imena.*

(Tin Ujević, „Pobratimstvo lica u svemiru“)

Naposljetku, tu se suočavamo i s pitanjem egzaktnosti u znanosti općenito, a posebno u humanističkim disciplinama. Naime postoji obrnuto proporcionalan odnos između onog puta koji preostaje da bude otkriven i dubine problema koji preostaje biti riješen. Dakle, ako se stalno skraćuje put do nekog zamišljenog cilja pa nam se učini da tako malo još ima do njega, onda se istovremeno sve dublja krivulja otvara na onoj, recimo to tako, donjoj koordinati, što rezultira time da nas nova otkrića vode sve bliže cilju, ali sve dublje u problematiku, tako da cilj zapravo stalno izmiče, odnosno pretvara se uvijek u jedan modificiran cilj. Stoga mi se čini da se nikad neće doći do Otkrića.

Uostalom, slušao sam pažljivo znanstvenike profila koji je dominantan u ženevskom CERN-u, i kad oni opisuju postanak svijeta, svemira itd., zapravo da bi uopće nešto opisali, moraju se poslužiti nekom tradicionalnom shemom i suvremeno znanje, koje je, naravno, odmaklo, nezamislivo dalje od relativno nedavnih znanstvenih spoznaja, prikazati u shemi koja je zapravo, rekao bih, suvremena varijanta biblijskog stvaranja svijeta u sedam dana. Kad kažem „tradicionalnom shemom“, mislim zapravo

na priču, na priču tipa one o biblijskom postanku svijeta, koja time što je priča nije manje istinita, ili pak na priču tipa one koju je elaborirao i Ivo Andrić u svom znamenitim govoru u prigodi primanja Nobelove nagrade za književnost, a kojom sam se i ja, na svoj način, koristio u nekim svojim tekstovima, koji su sublimirani u mom najvažnijem govoru, koji sam bio održao pod kupolom Francuske akademije, 2007. godine, a koji je doživio nekoliko objava.⁵

U govoru, pak, laureata Grada Metkovića za 2007. god., ovako sam zapisao: „Kada sam bio otkrio prve kipeve iz Augusteuma 1995, prerano preminuli Metkovac Vladimir Pavlović zapisa: ‘Želimo ispunjenje želja tom

⁵ „Europe et Méditerranée“, *Le Monde*, Paris, 24. listopada 2007, str. 27; „Le curé de campagne et le prix Nobel face à l’histoire ou l’enjeu de l’Europe et de la Méditerranée“, *Séance solennelle de Rentrée des Cinq académies, présidé par Mme Hélène Carrère d’Encausse, Président de l’Institut de France et Secrétaire perpétuel de l’Académie française*, Paris 2007, str. 37–41; „Le curé de campagne et le prix Nobel face à l’histoire ou l’enjeu de l’Europe et de la Méditerranée“, *Les académies en Europe au XXIe siècle – Rencontre des académies européennes, 21–23 octobre 2007 – Actes*, Paris 2008, str. 154–159; „Identités nationales et universalité de l’esprit – Le curé de campagne et le prix Nobel face à l’histoire ou l’enjeu de l’Europe et de la Méditerranée“, *Croatica Christiana Periodica*, 60, Zagreb 2007, str. 125–129 (Sažetak: „Seoski župnik i nobelovac naspram povijesti ili izazovni ulog Europe i Sredozemlja“); *Upoznao sam dva pape. Pripovijest o čuvstvu i promišljanju na tragu Ivana Pavla II. i Benedikta XVI.*, Kršćanska sadašnjost – Crkva u svijetu, Zagreb – Split 2009, str. 71–80; *Ho conosciuto due papi – Racconto di un’emozione e di un ragionamento sulle orme di Giovanni Paolo II e di Benedetto XVI*, Lateran University Press, Città del Vaticano 2008, str. 67–74; *Poznałem dwóch Papieży – Ślady Jana Pawła II i Benedykta XVI w moim życiu*, Wydawnictwo św. Stanisława BM, Kraków 2011, str. 79–87; „Govor ‘Pod kupolom Akademije’ / Discours sous la Coupole“, *Mediteran kao prostor spajanja i sučeljavanja civilizacija* (ur. Y. Vrhovac), Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2017, str. 15–30.

sanjaru koji ispreda jednu vječnu priču. Ali od čvrstih niti.' Hvala, Književniče, Tvoja se želja ispunila! Kada je već sve bilo pripravljeno za podizanje muzejskog zdanja na tom mjestu, dubrovački akademik Luko Paljetak prozbori: 'Obavio je zaista ogroman, heraklovski posao, očistio je augijevske Plećaševe štale, pokazao sjaj visoke kulture na današnjem hrvatskom prostoru, potvrdio da ništa ne nastaje iz ničega. Imao je pri tome i nužne sreće: blagi mediteranski povjetarac razdijelio je Kairosov čuperak na dva dijela. Jedan je bio namijenjen njemu. Arheolog mora imati sreće! Nju autoru želimo i ubuduće.' Hvala, Pjesniče, Tvoja se želja ispunila!"